

Mark Twain (1835 – 1910): Dobrodružství Toma Sawyera (1876)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

(...) Za chvíli Tom narazil na tuláka Huckleberryho Finna, syna místního opilce. Všechny zdejší matky Huckleberryho ze srdce nenáviděly a měly z něj hrůzu, protože byl lenoch, zpustlík, neurvalec a lump – a všechny jejich děti ho nesmírně obdivovaly. Za pěkného počasí přespával na terasách, za deště ve velkých prázdných sudech; nemusel chodit do školy a do kostela, nikomu se nepodřizoval a nikoho neposlouchal, mohl si chytat ryby a koupat se, kde se mu zlíbilo, a mohl tam zůstat, jak dlouho chtěl; nikdo mu nezakazoval se rvát; mohl zůstat vzhůru dlouho do noci... Tom svého romantického hrdinu pozdravil:

„Těbůh, Huckleberry!“

„Nápodobně ve věčím!“

„Copak to neseš?“

„Mrtvého kocoura.“ (...)

„Hele – a na co je ti mrtvej kocour, Hucku?“

„Na co? Přece na bradavice.“

„Ne! Vážně? (...)

„To prostě vemeš kocoura a kolem půlnoci s ním zajdeš na hřbitov, kde pochovali nějakýho velkýho hříšníka. O půlnoci si pro něj přijde čert a možná jich bude i víc, ale ty je neuvídíš, jenom je uslyšíš jako vítr, nebo je třeba zaslechneš mluvit, a až budou toho lotra odnášet do pekla, hodíš za nima toho kocoura a křikneš: „Čerte, za nebožtíkem, kocoure, za čertem, bradavice, za kocourem! Už vás mám dost!“ A všechny bradavice jsou fuč.“

Když Tom došel ke škole – osamělému dřevěnému domku na kraji vesnice –, vkročil svižně dovnitř, aby to vypadalo, že celou cestu pospíchal. (...)

„Pojď k tabuli. A teď nám, vážený pane, povězte, proč jste dnes přišel jako obvykle pozdě.“

Tom se už chystal vymýšlet nějakou spásnou lež, ale pak zahlédl dva dlouhé světlé copy splývající po zádech. Komu ta záda patří, poznal podle magnetické přitažlivosti, jež provází lásku. A jediné volné místo v dívčí řadě bylo vedle ní! Tom rychle vyhrkl:

„STAVIL JSEM SE NA KUS ŘEČI S HUCKLEBERRYM FINNEM!“ (...)

Učitelova ruka se činila, dokud nezačala umdlévat a síla jejích úderů viditelně neochabla. Následoval povel:

„A teď se, vážený pane, račte posadit k děvčatům! A vemte si z toho ponaučení!“

Zdálo se, že hihňání, které zašumělo třídou, vyvedlo potrestaného chlapce z míry, ale skutečnou příčinou jeho rozpaků byla posvátná bázeň před neznámou bohyní a radostný děs z tak neskonaleho štěstí. Posadil se na samý krajíček dřevěné lavice, ale dívka pohodila hlavou a odsunula se dál. Třída se začala šťouchat, všichni na sebe mrkali a šuškali si, ale Tom seděl klidně, s lokty na dlouhé desce nízkého stolku, a dělal, že se něco učí z knížky. (...)

Chlapec si začal na tabulku něco kreslit a svůj výtvar zakrýval levičkou. Chvilí předstírala, že jí to nezajímá, ale brzy se u ní začala projevovat přirozená zvědavost. Chlapec kreslil dál, nevěnoval jí pozornost. Dívka se jakoby náhodou zkusila podívat, ale on vůbec nedal najevo, že si něčeho všiml. Nakonec už nemohla dál a váhavě zašeptala:

„Ukaž.“

Tom poodhalil nedbale načmáraný obrázek domu se dvěma štíty a vývrtkou kouře stoupajícího z komína. Jeho kreslení postupně holčičku tak zaujalo, že zapoměla na všechno kolem. Když byl dům hotový, chvíli si ho prohlížela a znovu zašeptala:

„Je hezký. – Nakresli tam ještě pána.“

Umělec vztyčil na zahrádce před domem pána, který vypadal spíš jako jeřáb. Byl tak velký, že mohl hravě překročit celý dům, ale dívka nebyla přehnaně kritická a strašák se jí zalíbil. Špitla:

„To se ti moc povedlo – a ještě nakresli mě, jak jdu kolem.“

Tom nakreslil přesýpací hodiny s kulatým měsíčkem místo hlavy a špejlovitýma rukama, do jejichž roztažených prstů umístil velikánský vějíř. Dívka řekla:

„To je nádhera – tak bych chtěla umět takhle kreslit.“

„To nic není,“ zašeptal Tom. „Naučím tě to.“

„Vážně? A kdy?“

„Přes poledne. Jdeš domů na oběd?“

„Když řekneš, tak nepůjdu.“ (...)

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Romantická historie parníků na řece Mississippi

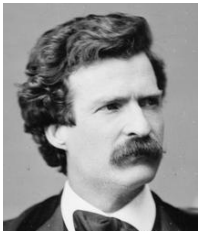
Mississippi je jedna z největších světových řek o celkové délce 6210 km. Pramení v jezeře Itasca pouhých 446 m.n.m., západně od Hořejšího jezera, a protéká deseti státy USA.

Doprava na této řece byla a je významnou součástí běžného života. V průběhu 19 století se na této řece objevil a rozvinul typ párou poháněné lodi, který se svým specifickým provedením, rozsahem nasazení i významem pro místní život zásadně odlišil od ostatních plavidel ve světě. Rozvoj parních kolesových lodí na Mississippi profitoval z technologických a politických změn. V roce 1811 jej zahájili Fulton a Livingstone, kteří postavili v Pittsburgu první parník New Orleans a s ním pak začali provozovat dopravu po řece mezi městy Natchez a New Orleans. Po ukončení války se tak New Orleans stal významným velkým přístavem v ústí řeky. (...)

Kolesové parníky se staly neoddelitelnou součástí koloritu Mississippi. takže např. na rychlost parníků se často sázelo jako se jinde sází na koně.

Vyprávění by nebylo úplné, kdybychom opomenuli spisovatele Mark Twaina, který je s řekou Mississippi a parníky nerozlučně spojen. Spisovatel podrobně poznal řeku i kolesové parníky v době svého působení ve funkci lodivoda. Poezii velké řeky ztvárnil mimo jiné v knihách Život na Mississippi a Dobrodružství Huckleberryho Finna.

Druhý text je ukázkou populárně naučné literatury; znaky, že nejde o text odborný, ale že se obrací k co nejširšímu publiku, najdeme snadno. Oba úryvky zařadíme do souvislostí Twainova příběhu. Všechny dětské postavy intuitivně překonávají hranice mezi různými sociálními skupinami – hranice, na nichž naopak svět dospělých stojí. Mladé hrdiny k tomu vede – kromě snad vrozené sounáležitosti, i touha po fantazii (viz výprava na hřbitov, tajná plavba na Jacksonův ostrov a konečně – vrcholné drama v jeskyni.

Mark Twain (vlastním jménem Samuel Langhorne Clemens; 1835 – 1910): novinář a spisovatel, léta dětství a rané dospělosti měl spojena s životem na veletoku Mississippi (mj. byl kormidelníkem na parníku a svůj pseudonym si vybral ze slangu tamějších lodníků). Popularitu získal jako autor vtipných, dobře vypointovaných povídek z amerického Středozápadu a šťavnatých cestopisů z Tichomoří a Středomoří. Měl všechny dickensovské spisovatelské přednosti i ctnosti, ovšem umělecky zobrazoval zcela jinou společnost: Twainova Amerika je mnohem rozlehlejší, své mělké historické kořeny nahrazuje prudérností a šarlatánstvím, poklidný život bílých obyvatel stojí na práci černochoů, avšak neodolatelná zůstává poezie volné řeky, podél níž se mísí lidová kultura bělošská, černošská a indiánská.

Nejslavnějšími Twainovými knihami se staly volně propojené romány *Dobrodružství Toma Sawyera* a *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Původně byly zřejmě zamýšleny jako četba pro mládež, ale Twainovo virtuozní vypravěčství z nich učinilo pevnou součást velké literatury pro dospělé. Postavy zejména z první knihy – kromě obou rošťáckých kluků ještě nazlobená i dobrosrdečná teta Polly, půvabná Becky Thatcherová, černocho Jim a záluďný Joe Indián – se zařadily mezi nejznámější charaktery světové beletrie. Ve druhém románu se Huckova a Jimova dobrodružná plavba na voru po Mississippi až téměř k jejímu ústí stává chirurgickým řezem, jímž Twain odhaluje a duchaplně analyzuje útroby celé americké společnosti. Další díla: historické romány *Princ a chud'as*, *Panna ve zbroji* (o Janě z Arcu), povídka *Milionová bankovka*.